



# MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

## Charakteristika a cíle soukromého práva. Klíčová aktuální témata soukromého práva



# Obecná východiska:

## ■ *Motto:*

*Co je NOZ proti velebnosti soukromého práva?*

- Přelomový stav po rekodifikaci soukromého práva
- Nedostatek východisek obecné povahy
- Hledání půdy pod nohama pro kodex *ex post* (srov. komentáře)
- Redundance stanovisek a názorů - uniká podstata
- Rekodifikace usilovala řešit množství dílčích otázek: nevyřešila podstatné problémy SP



# MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

## Tradice a reformy ve vývoji soukromého práva. Potřeba a povaha reforem SP



# Tradice a reformy

- Pojem „reforma“ ambivalentní
- Právní reformy směřují
  - jednak k novým, skutečně modernizačním řešením
  - jednak se navracejí ke starým právním konceptům
- Vnímání potřeby reforem SP má hluboce dialektický základ, jeho **základní rozpory** jsou:
  - tendence k tradicionalismu, vyjadřujícímu staleté hodnoty „evropské právní kultury“
  - změny ve společenské struktuře, včetně struktury společenských hodnot, překážky:
    - nerovnoměrný vývoj
    - konfrontace s konzervativními rysy společnosti, jejichž současný základ tkví v počátcích modernity a jejím vnímání společnosti (včetně řady omylů a předsudků)



## Tradice a reformy II

- **Potřeba reforem SP** a její prezentace v jednotlivých státech a reformních skupinách má **dvojí povahu**:
  - koncepční kořeny, zasahující hodnotový základ práva,
  - požadavky změn dílčích, jevových, nepostihujících podstatu rysů práva označovaných za základ modernity. (požadavek aproximace právních řádů členských států EU či kandidátů na členství v EU s právem EU jsou změny spíše vnější formy a nikoli podstaty)
- **Suma**:
  - Většina reformních národních právních řádů neřešila paradigmaticky základy soukromoprávní regulace.
  - Reformu soukromého práva evropských států: proces dialektického střetu tradice a progresu, v němž zatím - převažují tradice a návraty k „osvědčeným“ řešením.



# Potřeba a povaha reforem SP

## Důvody:

- primárně v povaze společnosti
- sekundárně v odrazu společenských rozporů v právu

Společnost modernity spojená s racionalismem

-sekularizovaná; vrcholnou morální autoritou je v ní morální soud, zdrojem je společnost sama, prostřednictvím demokratických mechanismů tvorby vůle.

-Racionalismus mění i další tradiční zdroje práva: potlačuje zvyky a tradice; v konfrontaci s liberalismem potlačuje rovněž ochránářské tendence určitých skupin osob v zájmu rovnosti lidí. To vytváří vakuum v oporách práva, mění podobu hlavních společenských rozporů.



## Potřeba a povaha reforem SP II

- Modernita vnímána jako otevřený prostor bez časových a prostorových hranic („nekonečné možnosti“)
- Především modernita etapou individualismu a individuální vůle=pevný základ soukromé sféry.
- Fungování modernity se dnes jeví v krizi. Síla individualismu a liberalismu se vyčerpala.
  - Racionalita ukázala limity, zbavené duchovního rozměru; pokrok se omezuje na pokrok technický/technologický, na panství nad přírodou a přirozeností přírody a člověka.
  - Přitom na druhé straně mince se technologický pokrok stává zotročujícím faktorem lidské individuality; individualita, lidská svoboda jsou v sítích vztahů, stále více iluzornější



## Potřeba a povaha reforem SP III

**Východisko:** někteří vidí v opuštění čisté autonomie individua a její podpoře autonomií materiální, předpokladem emancipace člověka cestou umožnění a **garantování** jeho přístupu k potenciálu (technologickému i vztahovému) společnosti sítí.

To je řešení nikoli příčiny, nýbrž jevové stránky rozporů současnosti.

Právo však přijalo tuto variantu jako východisko reforem SP. Prosazení **do individualistického SP regulatorních prvků a metod je *mainstreamové* řešení;**

diskuse se omezují na míru individualismu a „čisté“ autonomie na jedné straně, na druhé straně na posílení této autonomie „materiální“ autonomií a na regulatorní zásahy zákonodárce do liberálního prostředí.





# Potřeba a povaha reforem SP IV

- Historická zkušenost ukazuje, že ani hluboká reforma paradigmatického významu, jako byla implantace ekvity si nevyžádala rekodifikaci, ba ani leg. změny.
- Je-li důvodem reforem soukromého práva promítnutí regulatorního práva a metod do SP, z pohledu hist. zkušeností jde o **změny parametrické, ne paradigmatické** a těžko jimi lze odůvodnit potřebu rekodifikace.
- **Suma:** tradice evropské kultury a zejména setrvačnost a hloubka zakořenění liberálně individualistického ekonomického základu evropské společnosti zatím naznačují svou převahu a odolnost před skutečně paradigmatickými koncepty změn a **jejich výzvami.**



# MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

## Kodifikace a jejich historická role v evropských státech



# Potřeba další existence kodifikací jako jednotného základu soukromého práva

## Výchozí otázky:

- a) Jakých **hodnot** je civilní kodex nositelem a jaká je klíčová charakteristika kodifikaci (kodexu)?
- b) Jaká je role kodexu z hlediska dosahování **cíle** soukromoprávní regulace?
- c) Jaká je role kodexu při volbě a jednotném prosazení **metodiky právní regulace**?
- d) Jaká je role kodexu jako nositele koherentního **systemu** soukromého práva?
- e) Jaká je role kodexu jako tvůrce **institucionálních základů** soukromého práva?
- f) Kde jsou **limity mezi zákonnou regulací a prostorem pro uplatnění role soudce**?



## K výchozí charakteristice kodexu

a) V současnosti **hodnotový základ** ve dvou souborech:

A) Jako soubor základních práv, majících svůj původ v konstitucionalistice, nicméně v posledních desetiletích se promítajících stále šířeji, intenzivněji a důsledněji do oblasti vlastní regulace soukromoprávních vztahů, cestami

- „prozařování“ zákl. práv do SP vztahů či jako
- „horizontální působení“ základních práv v SP vztazích

B) Jako soubor základních zásad soukromého práva, které mají svůj původ ve vlastním SP a představují zejména vymezení individuálního a sociálního prvku

Ale: zákl. práva ani zásady nejsou nezbytnou součástí kodexu, jsou spíše překážkou flexibility



# K výchozí charakteristice kodexu II

b) Otázka: - má kodex své cíle?

- má kodex formulovat své cíle?

Individualismus - ekvita

Individualismus - sociální rozměr

**Cíle:** spravedlnost (komutativní, korektivní,  
distributivní, sociální, *access justice*)

Promítnutí do kodexu:

Institucionální: Odpovědnost individuální - sociální

Metodiky: konsensuální - regulatorní (viz dále)



# K výchozí charakteristice kodexu III

## c) Metodické nastavení kodexu

Metoda právní regulace v současnosti osciluje kolem dvou východisek:

- Autonomie a liberální metoda regulace
- „regulatorní“, sociálně determinovaná a sociálně odpovědná metoda a míra jejího koncepčního uplatnění jako limity individuální autonomie.
- Dílčí varianty metod dle uplatněné podoby spravedlnosti (Pawłowski: „sociální právo“)



## K výchozí charakteristice kodexu IV

### d) Vybudování a udržení koherentního systému SP

Historicky dva základní modely uspořádání SP a kodexů:

- Systematika vycházející z Gaiových Institucí (francouzský Code civil 1804 a rakouský ABGB 1811), a
- pandektní systematika (německý BGB 1900)

Většina dalších kodifikací buď přijala přímo jeden z uvedených dvou systémů, nebo jejich systematika je modifikovanou podobou některého z nich, případně kombinací obou.



# K výchozí charakteristice kodexu V

## d) Systém SP a systematika kodexů 2

### Protichůdné tendence:

- (a) na jedné straně **snahy o (re)integraci** soukromého práva doktrinální a zejména legislativní;
- (b) na druhé straně **dezintegrační tendence**, které dopadají i na legislativní řešení systémové stránky SP. Zatímco rodinné právo zůstává zásadně integrováno do rámce civilních kodexů, předmětem dezintegračních tendencí jsou právo pracovní a právo ochrany spotřebitele (zákoník práce, spotřebitelský kodex).

Je současná doba pro zásadní reformy/rekodifikace soukromého práva skutečně nejvhodnější?





# K výchozí charakteristice kodexu VI

## e) Institucionální stránka kodexu

Na jakých institutech (tj. nástrojích, jejichž prostřednictvím se uskutečňuje (soukromá)právní regulace) je založeno soukromé právo?

- (a) vlastnictví;
- (b) smlouva (závazek);
- (c) odpovědnost.



## K výchozí charakteristice kodexu VII

### f) Limity mezi prostorem pro zákon a pro soudce:

Vývoj od výlučné role kodexu k pluralitě pramenů práva a dalšímu posilování role soudcovského dotváření/nalézání práva je dlouhodobý a setrvalý. Těžiště regulatorní role kodexu/zákona v kontinentálním právu?

A) základní doktrinní otázky - doktríně (vč. definic)

B) axiologii soukromého práva - základním právům a základním zásadám jako nástroji soudcovské moci,

C) základ textu kodexu - tvořen **právními instituty**, fungujícími na základě zákonodárcem stanovené **metodiky** právní regulace a vytvářející ve svém celku **koherentní a funkční systém soukromého práva**.